

OVER PLUIMVEE

STRESS

Door: KJ Theodore
(USA)

Foto: Monique de Vrijer

OVER PLUIMVEE ~ STRESS

Stress is een grote factor bij het bepalen van de algehele gezondheid van onze dieren. Stress bestaat in vele vormen en onze beste showdieren hebben er vaak het meeste last van. Het lijkt wel dat het genepakket dat van onze hoenders de beste typedieren maakt in de mooiste kleuren, samenhangt met de reactie van die dieren op stress. Iedereen weet dat bijvoorbeeld 'asbakkenras' honden juist een goede gezondheid hebben. Hetzelfde lijkt het geval met onze sierhoenders. Hoe verfijnder het ras, hoe meer gevoelig ze zijn voor stress en ziekte.

Van nature zijn de meeste kippen (en watervogels) lafaards. Ze zijn bang voor hun eigen schaduw. In het Engels heet een lafaard niet voor niets 'chicken'! Pluimvee zijn prooidieren en door hun genetische code overheerst het vlucht instinct, zelfs als ze met de hand zijn grootgebracht en tam. Angst creëert stress en er is een gegronde medische reden waarom stress een verder gezonde vogel ziek kan maken. Om hier geen pluimvee-diergeneeskunde les van te maken, zeggen we maar gewoon dat er door stress veranderingen optreden in de darm die de pH (zuurgraad) verlagen. Als de pH-waarde laag is, hebben de 'gram-negatieve' bacteriën het naar hun zin en beginnen aan te slaan en te vermenigvuldigen. De rest kan je zelf wel bedenken ...

Maar laten we het eens hebben over de vele dingen die stress veroorzaken bij onze dieren. Sommige zullen als een verrassing komen! Mijn eerste voorbeeld: extreme kou of hitte - of een dramatische verandering van het een naar het ander. Alleen gezonde kippen kunnen er tegen als het 's nachts ver onder nul is. En alleen gezonde kippen kunnen langdurig hitte doorstaan, zeker als er geen

water, wind of schaduw is om ze verkoeling te geven. Kippen zijn hier gevoeliger voor dan mensen zich realiseren.

**Rechts: Lekker windje!
Foto: Jose Kramer.**

Heb je ooit bij wilde vogels de plotselinge activiteit opgemerkt die plaatsvindt vlak voor vallen van de avond? Ze zijn druk met eten en drinken om de nacht door te komen. Je kunt bijna voorspellen als er storm komt, omdat ze de barometrische veranderingen voelen en extra eten en drinken om de storm te doorstaan. Je eigen kippen en watervogels eten en drinken ook nog een laatste keer in de schemering – vlak voordat ze niet goed meer kunnen zien en op stok gaan voor de nacht. Als je niet twee keer per dag kan voeren en water geven, en je hebt een keuze, kies dan om dat 's avonds te doen in plaats van 's morgens vroeg, om de hierboven genoemde redenen. De late voeding is vooral belangrijk bij koud weer.

Links: Sneeuw en vrieskou. Foto: Pauline van Schaik.

Een andere zorg bij koud weer is bevriezing. Rassen met een enkele kam en lange lellen hebben het meest te lijden. Men zegt dat de kam inwrijven met Vaseline bevriezing zal helpen voorkomen. Ik heb dit getest en vond geen bewijs dat het de hanen, waarvan ik de kam had ingewreven met Va-

seline beter verging dan die ik dat niet gedaan had. Zorgen voor een tochtvrij hok is waarschijnlijk effectiever. Een teken van bevriezing is dat (punten van) de kam of lellen wit worden. Uiteindelijk wordt dat zwart en schilferig. In ernstige gevallen valt het zwart geworden deel er af.

**Rechts: Bevroren kampunten. De kam is later gelukkig weer geheel genezen.
Foto: Wendy van den Reek.**

**Rechts: Een ei, net gelegd.
Foto: Monique de Vrijer.**

De paring en de leg zijn belastend om vele redenen. Vooral het eerste seizoen van volwassenheid is stressvol voor beide geslachten. (De meeste verliezen als gevolg van ziekten, zoals Marek, doen zich voor vlak voor of vlak na de seksuele rijpheid.) Er bestaan 'ouwe wijvenpraatjes' over jonge hanen die 'gek' worden als ze niet mogen paren. Ik denk niet dat er wetenschappelijke studies zijn om dit te bevestigen - maar het schetst een beeld. Het 'eerste ei' voor een hen kan moeilijk zijn, zowel vanwege de hormonale veranderingen die optreden als de 'inspanning' die nodig is.

**Boven: De paring kan heel stressvol zijn voor zowel haan als hen!
Foto: Pauline van Schaik.**

Een leggende hen of eend moet het juiste voer krijgen. Oesterschelp is een goede bron van calcium en moet onbeperkt beschikbaar zijn voor uw hennen. Als er niet voldoende calcium wordt opgenomen om de eierschalen te vormen, zal de hen het gaan 'stelen' van haar eigen botten. Toch een waarschuwing aangaande oesterschelpen: Onbeperkt geven van calcium vóór de seksuele volwassenheid kan leiden tot schade aan de nieren. Ook gebruiken sommige mensen dit ten onrechte als grit. Maar omdat fijngemalen oesterschelpen letterlijk oplossen op in de krop, bereikt dit 'grit' nooit de spiermaag in zijn harde vorm. De maag is de plek waar het voer vermalen wordt, dus waar het grit nodig is. Grote deeltjes oesterschelp hebben meer kans om de spiermaag te bereiken. Ik geef ze bij

voorkeur grof rivierzand of kippengrit (te koop bij de meeste voerwinkels) in ieder geval als de kippen in rennen zitten. Als ze vrije uitloop hebben, vinden ze zelf grit. Dit is een natuurlijk instinct.

Een laatste aandachtspunt voor leggende hennen: zorg voor ruim voldoende drinkwater. Ze hebben meer water nodig tijdens de productie van een ei. Een beetje probiotische vloeistof met een lekker smaakje in het drinkwater, zal uitnodigen om meer te drinken. *(Zie mijn artikel over probiotica in het augustusnummer.)*

Hoewel het onbetekenend lijkt, kan een verandering in de omgeving of huisvesting van de kippen ook stress geven. Als ik iets ga veranderen rond de hokken, of tomen wijzigen van kippen die gewend zijn aan het elkaar, doe ik dat meestal niet als ze al gestrest zijn om een andere reden. Ik had eens twee kippen die elkaars evenbeeld waren in alle opzichten. Ze waren altijd samen geweest. Ik wilde er mee naar de show, dus ik zette ze apart (omdat ze liefdevol elkaars baarden uittrokken). De ene kip overleefde prima - ik heb haar nog steeds. Maar de andere kip kwam in een neerwaartse spiraal. Ze vond geen rust. Ze bleef maar heen en weer lopen in het hok. Toen mijn kippen op PT (Pullorum-Typhoid) getest moesten worden, was dat de druppel; daarna leefde ze niet lang meer. Het was een leuke kleine kip - ik heb mijn lesje geleerd op een harde manier. Stress is een beetje als het hebben van allergieën - een of twee is leefbaar, maar als je de ene verandering na de andere doorvoert binnen heel

korte tijd, kan de stress die ze veroorzaken een cumulatief effect hebben. Dus probeer ze niet te veel te belasten in één keer.

Links: Een te lange bovensnavel wordt geknipt. Foto: Monique de Vrijer.

Wat wij allemaal doen met onze dieren, zoals wassen, veertjes uittrekken, snavels en nagels knippen en het behandelen tegen luizen of mijten, is stressvol en onnatuurlijk voor onze kippen.

Probeer een routine te vinden waarbij deze handelingen worden verspreid over een langere periode van tijd in plaats van alles op één dag te doen. En wat je ook doet, houd de kip niet ondersteboven aan z'n poten vast. Er blijkt een verband te bestaan tussen vatbaarheid voor luchtwegaandoeningen en het ondersteboven houden.

Ik heb mensen dit zien doen op de shows. Hebben de kippen hier nog geen stress genoeg?!

**Rechts: Wassen.
Foto: Cindy & Thijmen
Koreman.**

Mijn opsomming is vast niet volledig, maar het artikel zou niet compleet zijn, als ik de 'nummer een stressveroorzaker' niet noem: showen. Veel van de redenen waarom showen stressvol is, heb

**Rechts: Klaar voor de aanval!
Foto: Dirk de Jong.**

Ik hoop dat ik je niet heb afgeschrikt met al deze voorbeelden van stress. Soms kan stress een positieve zaak zijn. Waarom toont kleine 'Rocky' zich zo fier op de show voor de keurmeester, maar ziet er thuis niet half zo trots uit? Realiseer je de stress die onze dieren elke dag ondergaan voor ons plezier en ontspanning, en probeer onnodige stress te voorkomen. Het zal resulteren in gezondere dieren.

ik hierboven al vermeld, zoals veranderingen in hun omgeving, conditioneren, temperatuurwijzigingen, etc. Denk je ook het aantal ziekten eens in waaraan je kippen zouden kunnen worden blootgesteld op een show. Voeg daarbij de reis, de chaos, het lawaai, de haan in de kooi ernaast die wel 'een stukje' van jouw haan wil - en jouw dier voelt dat echt wel aan.

Links: Vervoerkisten. Foto: Mick Bassett.

**Links:
Kleine
'Rocky'
toont zich
op zijn
best voor
de keur-
meester.
Foto:
Monique
de Vrijer.**

**Copyright
©2012
Aviculture-
Europe.
All rights
reserved by
VBC.**